

Željka Fink-Arsovski, Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra (Zagreb 2002)

Irena Stramljič Breznik

IZVLEČEK: V prispevku je predstavitev knjige Željke Fink-Arsovski, ki z mnogih vidikov izčrpno obdela bogato gradivo primerjalnih frazemov hrvaškega jezika, za katere navaja še strukturne in pomenske ustreznike v ruščini ter tako opozarja na stične točke in posebnosti obeh slovanskih jezikov.

Željka Fink-Arsovski, Comparative Phraseology: The View from the Outside and from the Inside (Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra)

ABSTRACT: The article presents a book by Željka Fink-Arsovski which brings an exhaustive discussion on the rich corpus of the comparative phrasemes in the Croatian language from several viewpoints. The author also provides Russian structural and semantic equivalents of these phrasemes and so she draws attention to what is common and what is different in these two Slavic languages.

0 V začetku jeseni 2002 je na Filozofski fakulteti v Zagrebu izšla zanimiva knjiga doc. dr. Željke Fink-Arsovski, predavateljice na Oddelku za rusistiko, ki je trenutno tudi prodekanka za študijsko dejavnost.

Kdor se zanima za frazeologijo, se je z njenim imenom že gotovo srečal, saj ob Antici Menac postaja vse eminentnejše ime Zagrebške frazeološke šole, ki s svojimi prispevki sodeluje na vseh pomembnejših hrvaških in evropskih frazeoloških znanstvenih srečanjih.

Knjiga z naslovom *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* obsega 128 strani. Vsebinsko je členljiva na štiri dele, pri tem je najobsežnejši prvi (57 str.), ki tudi predstavlja vsebinsko jedro knjige, sledi mu priročni slovar 600 obdelanih hrvaških primerjalnih frazemov (27 str.), nato še 13 strani obsegajoč slovar ruskih primerjalnih frazemov, ki so ekvivalentni hrvaškimi. Knjiga se končuje z osmimi stranmi obsegajočo ločeno sestavljeno hrvaško in rusko literaturo, izčrpnim popisom ustreznih slovarjev in priročnikov za obe jezikovni področji ter navedbo novejših hrvaških literarnih del, izdanih med leti 1983–2001, s pomočjo katerih so bili aktualizirani posamezni zgledi frazemov.

1 V Uvodu avtorica pojasni termin *frazeologija*, ki ga je mogoče razumeti kot jezikoslovno disciplino in kot zbir frazemov, skupinjenih po različnih kriterijih.

Med njimi izpostavlja zlasti tiste, ki so v raziskovanju pogostejši ali opaznejši, npr. po skupnih sestavinah z živalskega ali rastlinskega pomenskega polja sta opazni zoonimska in somatska frazeologija, po izvoru in razširjenosti je mogoče govoriti o internacionalni in nacionalni, po časovnem kriteriju o sinhroni ali diahroni, po področni razslojenosti o narečni ali regionalni frazeologiji, posebno raziskovalno področje pa predstavlja avtorska frazeologija posameznih književnikov. Ob široko predstavljeni paleti možnosti se je avtorica odločila, da bo z različnih vidikov predstavila najprej primerjalne frazeme hrvaškega jezika, slednjič pa jih primerjalno soočila še z istimi tipi frazemov v ruskem jeziku.

S širokega polja frazeologije se v nadaljevanju usmeri na termin *frazem*, za katerega izpostavlja splošno znane definicijske lastnosti, kot so: (1) najmanj dvočlenskost, (2) ustaljenost oz. reproduktivnost, (3) desemantizacija globinske slike prvotno nefrazeološke zveze, (4) skladišna vloga v stavku oz. samostojna stavčna enota, (5) močna ekspresivnost in konotativnost. Glede na to, ali frazemi v celoti ali le delno izpolnjujejo vseh pet kriterijev, loči frazeologijo v ožjem in širšem smislu. V območje frazeologije v širšem smislu tako sodijo terminološke zveze (*poljski miš*, *morski pas*) in glagolski skupi, pogosti v publicistiki (*doči/dolaziti do zaključka* 'zaključiti/zaključivati', *donjeti/donositi odluku* 'odlučiti/odlučivati').

2 Med frazemi predstavljajo posebno skupino primerjalni, ki jih določa prepoznavana struktura, v kateri sta običajno s primerjalnim veznikom povezani primerjalna in primerjana beseda, njuno smiselnost povezave pa upravičuje najmanj en skupni sem. Obdelani so z več vidikov.

2.1 Pri *strukturnem vidiku* primerjalnih frazemov je najprej izpostavljeno merilo števila sestavin, na podlagi katerih so frazemi sistemizirani v skupino tro- (A + B + C) in dvodelnih (B + C), slednji so namreč brez primerjalne sestavine. Znotraj prve skupine, ki predstavlja 93 odstotkov vseh primerov, so predstavljeni glagolski s podrobnejšo razdelitvijo v devetnajst skupin glede na strukturno zaporedje obglagolskih delov, npr. *pjevati kao slavulj*, *vrtjeti se kao na žeravici*, *živjeti kao mali bog*, ... Sledi jim osem pridevniških podskupin (*dobar kao anđeo*, *ružan kao smrtni grijeh*, *točan kao <švicarski> sat*), nato manjša skupina prislovnih (*tiho kao u crkvi*), samostalniških (*vručina kao u paklu*) in zaimenskih (*sam kao čuk*). Ta razdelek končujejo trodelni frazemi, ki imajo stavčno strukturo, razvrščeni pa so v dvodelne (*<to je> kao gluhumu dobro jutro*), krnjene (*leži kao na pladnju*) in brezosebne (*ima koga kao mrava*). Med primerjalnimi frazemi z dvodelno strukturo, ki predstavljajo le sedemodstotni delež, nikoli ne nastopajo glagolski, marveč le samostalniški (*kao bog*, *kao u priči*) ali pridevniški (*kao isprebijan*, *kao preporođen*). Ker imajo strukturo ene predmetnopomenske in najmanj ene nepredmetnopomenske besede, jih avtorica poimenuje fonetske riječi. Pogostejši so primeri frazemov, ki v svojo sestavo vključujejo najmanj dve predmetnopomenski besedi – gre za t. i. skup riječi –, med katerimi znova prevladujejo različni tipi samostalniških (*kao otvorena knjiga*, *kao kec na lancu*, *kao grom iz vedra neba*), pred le enim prislovnim (*kao dvaput dva <četiri>*) in števnim frazemom (*kao dva i dva četiri*).

2.2 Pod *paradigmatičnostjo* primerjalnih frazemov avtorica razume spremenljivost frazemov, ki pa ni prekrivna s pojmom variantnosti. Paradigmatičnost

pomeni spremembo oblike posamezne sestavine v odvisnosti od konteksta, medtem ko variantnost razume kot spremembo frazema neodvisno od konteksta. Glede na stopnjo spremenljivosti govori o: (a) ničti, kamor sodijo dvodelni samostalniški s strukturo fonetske riječi (*kao na iglama*), del dvodelnih s strukturo skupa riječi (*kao munja iz vedra neba*), dvodelni prislovni (*kao dvaput dva <četiri>* ter števnški (*kao dva i dva četiri*); med trodelnimi jo poznajo prislovni (*tiho kao u crkvi*) in samostalniški (*tišina kao u grobu*); (b) delni, kamor znova sodijo dvodelni s spremembo v C-delu (*Danas smo se u školi smijali kao ljudi. Danas smo se u školi smijale kao lude.*), med trodelnimi pa se pri glagolskih lahko spremeni A-del glede na vid, čas, način, število, osebo, spol; pri pridevniških frazemih pa v A-delu spol, sklon, število, vendar ne brez omejitev.

2.3 Pri skladenjskem vidiku so primerjalni frazemi razvrščeni glede na skladenjsko vlogo, ki jo lahko imajo v stavku. Tako glagolski frazemi opravljajo vlogo povedka (*Prvi smioniji potez koji sam bio povukao, već mi se vratio kao bumerang.*), pridevniški vlogo prilastka (*.../ umno čelo i kao katran crna kosa*) ali dela povedka (*Lice mu je bilo bijelo kao kreda*). Samostalniški nastopajo kot osebek, predmet ali imenski del povedka, zaimenski so navadno del povedka (*Cjeli sam dan provela sama kao prst*).

Večje razlike med strukturo in kategorialnim pomenom po avtoričini oceni nastajajo pri dvodelnih frazemih, saj je njih večina strukturno samostalniških, pomensko pa so prislovni (*kao stara baba /odjevati se, ponašati se/*), pridevniški (*kao otvorena knjiga*), celo prislovni ali pridevniški, kar je odvisno od umestitve v diskurz.

2.4 Po semantičnem merilu so primerjalni frazemi obravnavani glede na stopnjo desemantizacije in pomenske povezave med A- in C-delom. Avtorica ugotavlja, da je pri večini primerjalnih frazemov prvi del nedesemantiziran, C-del pa opravlja vlogo potenciranja pomena prvega dela, saj frazem, npr. *nervozan kao pas*, ne pomeni samo 'nervozen', ampak 'zelo nervozen'. Primerjalni frazemi torej temeljijo na govorčevem znanju o pojavih, predmetih, običajih in tradiciji. To misel avtorica potrdi na podlagi niza primerov hrvaških in ruskih frazemov, kjer ekvivalentnost ni popolna, saj jezika po svoje izbirata tipične lastnosti predmeta v C-delu. Za oba jezika je npr. tipičen frazem *bijel kao sneg*, pri čemer je kot temeljna lastnost snovi izbrana barva, vendar se v hrvaščini takšna belina nanaša le na predmete, v ruščini pa se poleg na predmete nanaša še na belino megle, pare, dima, sivih las, bledice lic ipd.

Redkeje se pojavljajo frazemi, ko je prvi del desemantiziran (*gol kao crkveni miš*), kjer *gol* pomeni 'siromašen'. Obstaja pa tudi primeri, kjer med delom A in C ni nikakršne logične povezave (*glup kao čuskija, glup kao duduk, glup kao guzica, glup kao klada, glup kao konj, glup kao panj, glup kao ponoć, glup kao stup*).

Večina primerjalnih frazemov je tudi spolsko vezana, tako npr. velja za moškega (*lep kao Apolon, crn kao Cigo*) ali le za žensko (*ravna kao daska, tanka kao jasika, vitka (vita) kao jela*), obstaja pa možna raba za oba spola (*kao furija, držati se kao mila Gera*).

2.5 Avtorica primerjalne frazeme nazadnje predstavi še z danes v frazeološkem raziskovanju zelo aktualnega pristopa, tj. z vidika kognitivne semantike, ki se

usmerja na raziskovanje konceptov. Po tem vidiku primerjalni frazemi pripadajo dvema skupinama: nanašajo se lahko na človeka in predmetnost, nekateri med njimi so večpomenski in lahko pokrivajo obe področji. Frazemi, povezani s človekom, se najpogosteje nanašajo na njegovo zunanost (najopaznejše lastnosti so: debelost oz. suhost, razvitost telesa, velikost, drža telesa, barva oči, las, brkov, zob, grdost proti lepoti, način oblačenja), lastnosti (starost, dobrota ali hudobija, hrabrost, umska omejenost, obnašanje), stanje (zdravje, bledica, rdečica, utrujenost, spanje, jeza, pijanost), odnos do dela, življenje v obilju in pomankanju, medosebni odnosi, odnos do hrane, način gibanja ter količinskost.

Frazemi, povezani s predmetnostjo, so manj številni, družijo pa se v koncepte količine, barve, teže, trdnosti, velikosti, ostrine, lepote, čistosti oz. bistrine, topline in starosti predmeta.

Frazemi, ki opisujejo človekove značilnosti, kažejo, da je njihovo največje število povezano z zunanostjo, hkrati pa so številnejši zgledi negativnega vrednotenja, kar potrjuje splošno znano dejstvo. Vrednost tega najzanimivejšega pa tudi najaktualnejšega poglavja veča še primerjalni vidik, ki vključuje ustrezne ruske frazeološke ekvivalente, zlasti pa avtoričina bistra in lucidna opažanja o stičnih in različnih točkah v obeh jezikih, ki na mestih preraščajo že v zanimivo področje frazeološke etimologije.

Knjiga Željke Fink-Arsovski predstavlja celovito in z vseh možnih vidikov obravnavano množico primerjalnih frazemov, ki se glede na svoje lastnosti spogledujejo z ožjo in širšo frazeologijo. Pohvaliti velja prav avtoričino odločitev, da ob dela skupino strukturno najprepoznavnejših in bogato zastopanih frazemov vsakega jezika in tako odkrije njihovo pestro pomenskost. V naslovu izpostavljena primerjalna frazeologija se tako uresničuje v dveh pomenih, najprej kot zbir primerjalnih frazemov hrvaškega jezika in slednjič kot vzporejanje z ustrezniki ruskega jezika. Zaradi sistematične in pregledne obdelave, dodanih slovarjev hrvaških in ruskih primerjalnih frazemov, bogatega izbora literature je predstavljeno delo vzorna in vzorčna študija, ki bi lahko postala spodbudna tudi za slovensko frazeologijo.

Navodila avtorjem

Jezikoslovni zapiski so periodično glasilo *Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* in slovenska znanstvena jezikoslovna revija, ki izhaja dvakrat na leto. Uredništvo sprejema prispevke do konca marca za prvo in do konca junija za drugo številko v tekočem letu, glasilo pa izide predvidoma v juniju in novembru. Razen delavcev *Inštituta* so k sodelovanju vabljeni tudi drugi domači in tuji raziskovalci slovenskega jezika. Uredništvo bo za pisanje posebej vzpodbujalo mlade raziskovalce in raziskovalke, kar je tudi priporočilo *Ministrstva za šolstvo, znanost in šport*.

Predviden okvirni obseg člankov je ena avtorska pola, tj. 16 strani s po 30 vrsticami, za razprave po dogovoru z uredništvom tudi več. Poročila naj bi obsegala do pet, recenzije, predstavitve ali kritike jezikoslovnih del do 10 strani. Tekste, ki morajo biti izvorni in še ne objavljeni, je treba oddati uredništvu na disketi 3,5 in vnesene v oknih v programu *Word 6* ali *7 (95)* ter v pisavi *Times New Roman CE* (velikost 10). Če avtor uporablja *Word 97* ali novejšo verzijo (te niso kompatibilne s programom za postavljanje knjig), **morajo biti vsi posebni in naglašeni znaki** vzeti iz Wordovih naborov Brane 1, 12, 3, 4. Pri tabelah, grafih ipd. je treba upoštevati format **Jezikoslovnih zapiskov**. Pri pisanju naj avtorji ne uporabljajo slogov. Oblikovanje prispevka naj prepustijo *Založništvu ZRC*, označene so lahko pisave **krepko**, *ležeče*, podčrtano. Za številko opombe na dnu strani je treba vstaviti en tabulator. Disketi naj bo priložen iztis na formatu A 4 v dveh izvodih. Razprave in članki morajo imeti na začetku slovenski izvleček. Temu bo sledil angleški prevod izvlečka. Na koncu bo angleški povzetek (avtorji naj slovenski izvleček in povzetek odtisnejo posebej za prevajalko). Povzetek naj ima največ 15 vrstic. Pred njim mora biti pri člankih in razpravah seznam virov in literature, ki se nanaša na obravnavano tematiko. Pri tem naj se avtorji ravnaajo po zadnji številki **Jezikoslovnih zapiskov**. Pri navajanju virov in literature je zaželeno, da se ime, ki je zapostavljeno priimku z vejico, (po možnosti) navede neokrajšano.

Vse prispevke preberejo člani uredniškega odbora, ki članke in razprave praviloma tudi recenzirajo. Priporočila in popravki članov uredniškega odbora oziroma recenzentov so posredovani avtorjem, da jih upoštevajo in jih pred oddajo v tisk vnesejo na disketo.

Uredniški odbor **Jezikoslovnih zapiskov** si pri pripravljanju glasila želi čim širšega sodelovanja. Zato poziva sodelavce in bralce glasila ter vse zainteresirane, da pošiljajo svoje predloge in mnenja v zvezi z obliko in vsebino glasila ter delom uredniškega odbora. Objavljeni bodo v razdelku ODMEVI.

Naslov uredniškega odbora Jezikoslovnih zapiskov:
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: 01 4706 160, faks: 01425 77 96, e-pošta: ISJ@zrc-sazu.si
Glavni urednik: telefon: 01 4706 177; e-pošta: keber@zrc-sazu.si.